

Економічні науки

УДК 336.6

Лутаєнко Дмитро Валерійович

магістр

Київського національного університету технологій та дизайну

Лутаенко Дмитрий Валерьевич

магистр

Киевского национального университета технологий и дизайна

Lutaenko Dmytro

Master of the

Kyiv National University of Technology and Design

Бєлялов Талят Енверович

кандидат економічних наук, доцент кафедри

фінансів і фінансово-економічної безпеки

Київський національний університет технологій та дизайну

Белялов Талят Энверович

кандидат экономических наук, доцент кафедры

финансов и финансово-экономической безопасности

Киевский национальный университет технологий и дизайна

Byelyalov Talyat

PhD in Economics, Associate Professor of the

Department of Finance and Financial and Economic Security

Kyiv National University of Technology and Design

**ВПЛИВ РИЗИКІВ ТА ЗАГРОЗ НА СТАН ФІНАНСОВО-
ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА
ВЛИЯНИЕ РИСКОВ И УГРОЗ НА СОСТОЯНИЕ ФИНАНСОВО-
ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ**

INFLUENCE OF RISKS AND THREATS ON THE STATE OF FINANCIAL AND ECONOMIC SAFETY OF THE ENTERPRISE

Анотація. У статті викладено результати досліджень у сфері фінансово-економічної безпеки підприємств, визначено поняття небезпеки, загрози, ризику. Систематизовано зовнішні та внутрішні загрози фінансово-економічній безпеці вітчизняних підприємств.

Ключові слова: безпека, економічна безпека, фінансово-економічна безпека підприємства, ризик, загроза, небезпека.

Аннотация. В статье изложены результаты исследований в сфере финансово-экономической безопасности предприятий, определено понятие опасности, угрозы, риска. Систематизированы внешние и внутренние угрозы финансово-экономической безопасности отечественных предприятий.

Ключевые слова: безопасность, экономическая безопасность, финансово-экономическая безопасность предприятия, риск, угроза, опасность.

Summary. The article presents the results of research in the field of financial and economic security of enterprises, defined the concept of danger, threat, risk. External and internal threats to financial and economic security of domestic enterprises are systematized.

Key words: safety, economic safety, financial and economic security of the enterprise, risk, threat, danger.

Постановка проблеми. В умовах фінансово-економічної та політичної нестабільності, що притаманні для економіки України в останні роки, особливого значення набуває проблема забезпечення фінансово-економічної безпеки для будь-якого суб'єкта господарювання.

Підприємство, працюючи в динамічному зовнішньому середовищі, опиняється перед великою кількістю економічних, фінансових, податкових та інших видів ризиків, що породжують загрози для його стабільного функціонування та розвитку. Вони можуть перешкоджати його функціонуванню, розвитку, руйнувати структуру ззовні або зсередини. Для підприємницької діяльності вони не лише неминучі, але змушують підприємство удосконалювати систему захисту власних інтересів.

Саме тому, об'єктивне дослідження фінансово-економічної безпеки підприємства є неможливим без ґрунтовного аналізу стану та головних тенденцій розвитку галузі економіки, до якої воно належить та основних загроз її функціонування.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженню даного питання було приділено достатньо уваги з боку різних дослідників і вчених, що призвело до виникнення гострих суперечностей між ними. В Україні проблемі впливу ризиків і загроз на стан фінансової безпеки підприємств (ФБП) займаються Я.В. Белінська [1], І.А. Бланк [2; 3], К.С. Горячева [4], Л.І. Донець [5], А.А. Драга [6], М.М. Єрмошенко [4], А.О. Єпіфанов [7], В.В. Шликов [8] та інші.

Водночас в останні роки у наукових дослідженнях недостатньо висвітлюється прояв глибинної природи загроз фінансово-економічній безпеці підприємства та механізмів їхньої нейтралізації.

Мета статті полягає у дослідженні специфіки загроз та ризиків підприємствам, побудові моделі формування системи фінансово-економічної безпеки з урахуванням усіх можливих загроз, що поширюються в мікро- та макросередовищах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інтеграція економіки України у світовий економічний простір, фінансова нестабільність потребують для ефективного управління підприємством розроблення дієвих механізмів забезпечення достатнього рівня фінансово-економічної безпеки. Незбалансованість макроекономічних показників, дефіцит фінансових ресурсів, постійний пошук джерел фінансування негативно відбиваються на

суб'єктах господарювання. Натомість сприяння та підтримка належного рівня фінансово-економічної безпеки дає змогу підприємству зберегти свою частку ринку, досягти зростання вартості підприємства, отримати перевагу над конкурентами, підвищити конкурентоспроможність своєї продукції.

Фінансово-економічна безпека підприємства постійно змінюється під впливом чинників і загроз внутрішнього та зовнішнього середовищ. Сукупність загроз та небезпек, які впливають на діяльність підприємства, потребують встановлення величини ризику та втрат, що може зазнати суб'єкт господарювання, визначення ймовірності виникнення, оцінки стану робіт по попередженню небезпек та загроз та можливості усунення їх дії, розробки заходів по усуненню, уникнення втрат, що можуть виникнути.

Відсутність однозначного тлумачення поняття ризику пояснюється багатоаспектністю цього явища, ігноруванням його у чинному законодавстві, а у деяких випадках – обмеженим застосуванням у реальній економічній практиці та управлінській діяльності підприємства. Ризик – це дуже складне явище, невід'ємний атрибут ринкової економіки, який необхідно враховувати у будь-якій сфері діяльності [9, с. 102].

В основі ризику лежить невизначеність або / і брак інформації про значеннях факторів і параметрів поточної або / та майбутньої обстановки [10]. У самому широкому сенсі, ризик – це схильність до настання якоїсь несприятливої події, лиха. Власне поняття «ризик» [10] – визначає можливість настання несприятливої події та, здебільшого, трактується як імовірність чи загроза втрати суб'єктами господарювання частини своїх ресурсів, недоотримання доходів чи виникнення додаткових витрат в результаті здійснення певної виробничої чи фінансової діяльності. При класифікації та систематизації ризиків, всі вчені погоджуються між собою у тому, ризики поділяються на внутрішні та зовнішні, але типологізація ризиків суттєво різниться між собою.

Термін «ризик» та термін «загроза» у науковій економічній літературі стоять поряд. Ці поняття взаємопов'язані, але по суті відрізняються один від одного.

Відоме трактування поняття «загроза» включає прояв джерела погрози: «Загроза – висловлене в будь-якій формі намір завдати фізичний, матеріальний або інший шкоду суспільним чи особистим інтересам » [11], відповідно загроза економічній /фінансовій безпеці банку, – це наявне чи потенційно можливе явище або чинник, який створює небезпеку для реалізації фінансових інтересів підприємства та не дає можливості виконувати на належному рівні роботу згідно домовленостей [4]. З цією метою, при побудові системи фінансово-економічної безпеки з'ясовуються джерела небезпек (загроз), які можуть призвести до прояву ризику. Джерела небезпек (загроз) – це сукупність умов і факторів, які утримують в собі та при визначених умовах самі по собі або в будь-якій комбінації формують деструктивну природу (сукупність негативних впливів).

Вікіпедія поняття «небезпека» подає як можливість виникнення обставин, які можуть вплинути на складну систему, що призведе до погіршення або неможливості її функціонування та розвитку. Під поняттям «небезпека» Н.Й. Реверчук розуміє «загрозу, попередження та ризик» [12].

М.М. Єрмошенко вважає, що «безпечним слід uważати такий стан фінансово-кредитної сфери, який має характеризуватися збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, здатністю цієї сфери забезпечувати ефективне функціонування національної економічної системи та економічне зростання». На думку науковця, конкретна і безпосередня форма небезпеки – це сукупність негативних чинників або умов, що являє собою «загроза», а під «небезпекою» розуміє об'єктивно існуючу можливість негативного впливу на якесь явище, систему, механізм, соціальний організм, унаслідок чого йому може бути заподіяна шкода, що призведе до занепаду, кризового стану [13].

Професор Є. Ковалевський (Польща) стверджує, що інтерпретація ризику як небезпеки є методологічною помилкою, оскільки змішує причину (небезпечне явище) та її наслідок (ризик). Тобто ризик є наслідком небезпеки [14].

Досліджуючи глибинний прояв загроз фінансово-економічній безпеці підприємства, слід мати на увазі, що будь-який суб'єкт господарської діяльності перебуває та функціонує у внутрішньому та зовнішньому середовищах. Аналізуючи внутрішнє середовище, розуміємо, що тут існують внутрішні можливості та потенціал, на який може розраховувати підприємство в конкурентній боротьбі з метою досягнення цілей, виявлення сильних і слабких сторін та імовірність прояву внутрішніх загроз фінансово-економічній безпеці.

Саме з метою визначення всіх несприятливих подій, які мають вплив на фінансово-економічну безпеку підприємства, вивчаються та класифікуються всі загрози фінансово-економічній безпеці, які є дуже різноманітними.

Досліджуючи глибинний прояв загроз фінансово-економічній безпеці підприємства, слід мати на увазі, що будь-який суб'єкт господарської діяльності перебуває та функціонує у внутрішньому та зовнішньому середовищах. Аналізуючи внутрішнє середовище, розуміємо, що тут існують внутрішні можливості та потенціал, на який може розраховувати підприємство в конкурентній боротьбі з метою досягнення цілей, виявлення сильних і слабких сторін та імовірність прояву внутрішніх загроз фінансово-економічній безпеці.

Аналізуючи внутрішнє та зовнішнє середовище, необхідно охарактеризувати сильні та слабкі сторони підприємства й виявити можливості й загрози, що діють на нього:

1. Загрози внутрішнього середовища проявляються:

- у системі управління – несумісність організаційної структури; низька кваліфікація персоналу; неналежна мотивація працівників;

прийняття необґрунтованих управлінських рішень; масові конфлікти та ін.;

- у сфері фінансового менеджменту – недосконале управління активами, капіталом та фінансами; відсутність або зниження інвестиційної активності; низька рентабельність інвестиційних проектів; відсутність або недостатній обсяг резервних та страхових фондів та ін.;
- у виробничій діяльності – зношеність основних фондів; низька завантаженість виробничих потужностей; високий показник виробничих витрат та ін.;
- у маркетинговій діяльності – необґрунтована цінова, збутова політика та високий рівень збутових витрат; низька конкурентоспроможність продукції; невідповідність ринкової ситуації стратегії маркетингу; нехтування маркетинговими дослідженнями; обмежена товарно-асортиментна політика та ін.

2. Загрози мікросередовища формують: конкуренти (недобросовісних форм, реклама, комерційний шпіонаж, рейдерство тощо); посередники (несвоєчасне постачання продукції, недотримання вимог щодо збутової діяльності); споживачі (неплатоспроможність, банкрутство дебіторів, відмова від продукції тощо); постачальники (невиконання належним чином контрактів, неритмічність постачання); контактні аудиторії (поширення інформація, яка негативно впливає на імідж підприємства, висвітлення та розповсюдження конфліктних ситуацій тощо); фінансові установи (високий рівень кредитних ставок, жорсткі умови надання кредитів); органи державної служби (корупція посадових осіб, дискримінація підприємства та ін.).

3. Загрози макросередовища, що змінюються під впливом економічних, ринкових, міжнародних, географічних, політико-правових, технологічних, природно-географічних, соціально-

культурних, технічних, демографічних, криміналістичних факторів [15].

До ключових зовнішніх загроз для фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання України віднесено:

- стан грошової та фінансово-кредитної системи держави;
- рівень розвитку правової системи держави і дотримання норм чинного законодавства;
- протиправна діяльність представників контролюючих і правоохоронних органів;
- скуповування акцій, боргів підприємства небажаними партнерами як передумова подальшого рейдерського захоплення;
- протиправна діяльність кримінальних структур і конкурентів, що займаються промисловим шпигунством або шахрайством;
- високий рівень відсоткових ставок за кредитами комерційних банків;
- зменшення об'єму внутрішнього ринку та зростання конкуренції з боку іноземних товаровиробників.

До ключових внутрішніх загроз для фінансово-економічної безпеки вітчизняних підприємств віднесено:

- зниження якості заборгованостей;
- дефіцит власних оборотних засобів;
- істотне зменшення ліквідності активів підприємств;
- істотне зменшення рентабельності основного виду діяльності;
- істотне скорочення величини отриманого доходу;
- зростання витрат;
- зростання залежності від зовнішніх джерел фінансування [16].

Поштовхом до появи внутрішніх фінансових загроз можуть бути як зовнішні загрози, так і внутрішні, які мають безпосереднє відношення до іншої функціональної складової економічної безпеки підприємства, тобто

загрози для фінансової безпеки підприємства є результуючими дії як зовнішніх, так і внутрішніх загроз.

Кожне підприємство виходячи з конкретної ситуації повинно визначити найбільш небезпечні фактори зовнішнього та внутрішнього впливу та виробити систему заходів щодо їх своєчасного виявлення, попередження чи послаблення.

Для виявлення й оцінювання основних характеристик (загрози, ризику, інтереси, захист) фінансово-економічної безпеки застосовується TRID-підхід (threats-risks-interests-defence). TRID-підхід у межах зазначених характеристик дає змогу більш повно визначити суть, зміст та економічну природу фінансово-економічної безпеки, її мету, завдання, методи та принципи формування, якісні та кількісні її характеристики [17, с. 244–245].

Висновки. На основі проведеного дослідження можна стверджувати, що кожному підприємству притаманні різні пріоритети реалізації напрямів досягнення фінансово-економічної безпеки в залежності від специфіки діяльності підприємства та характеру існуючих загроз.

Для забезпечення необхідного для функціонування та розвитку рівня фінансово-економічної безпеки вітчизняних підприємств необхідно використовувати механізми протидії загрозам, які залежать від характеру і пріоритетності впливу певної загрози та захисних можливостей підприємства, що виражається в ефективності формування системи фінансово-економічної безпеки та наявності необхідних ресурсів.

Механізми протидії загрозам, спираючись на результати ієрархічного впорядкування ключових зовнішніх і внутрішніх загроз, регламентують вибір певного варіанта захисних дій, чим сприяє вдосконаленню управління фінансово-економічною безпекою підприємств України.

Література

1. Белінська Я.В. Теоретичні засади аналізу валютних ризиків / Актуальні проблеми економіки. – 2002. – №10. – С. 34–40.

2. Бланк И.А. Концептуальные основы финансового менеджмента. – К.: Ника-Центр, Эльга, 2003. – 448 с.
3. Бланк И.А. Управление финансовой безопасностью предприятия. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2004. – 784 с.
4. Єрмошенко М.М., Горячева К.С. Фінансова складова економічної безпеки: держава і підприємство: Наук. монографія. – К.: Національна академія управління, 2010. – 232 с.
5. Донець Л.І., Ващенко Н.В. Економічна безпека підприємництва: Навч. посібник для студентів вищих навч. закладів. – К.: 2008. – 239 с.
6. Драга А.А. Обеспечение безопасности предпринимательской деятельности. – М., 2008. – 304 с.
7. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: Монографія / За заг. ред. д-ра екон. наук, проф. А.О. Єпіфанова. – Суми.: УАБС НБУ, 2009. – 295 с.
8. Шлыков В.В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия. – СПб, 2007. – 138 с.
9. Обґрунтування господарських рішень та оцінювання ризиків : [навч. посіб.] / За заг. ред. Л.І. Донець. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 472 с.
10. Дмитров С. О. Управління фінансовою безпекою комерційного банку / О. С. Дмитров // Фінансовий простір. – № 2 (6). – 2012. – С. 11-15.
11. Побережний С.М. Основні структурні елементи системи банківської безпеки / Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України // Збірник наукових праць. Т. 6. – Суми: ВВП «Мрія-1» ЛТД, 2002. – С. 284-288.
12. Реверчук Н.Й. Управління економічною безпекою підприємницьких структур : [монографія] / Н.Й. Реверчук. – Львів : ЛБІ НБУ, 2004. – 195 с., с. 29.

- 13.Єрмошенко М.М. Основні засади підвищення фінансової безпеки держави / М.М. Єрмошенко // Економічна безпека України: проблеми та перспективи : матеріали круглого столу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.niss.gov.ua
- 14.Марченко О.М. Управління фінансово-економічною безпекою підприємства : [навч. посіб.] / О.М. Марченко, І.П. Мойсеєнко. – Львів, 2011. – 380 с., с. 28–30.
- 15.Зигрій О.В. Вплив ризиків та загроз на стан фінансово-економічної безпеки підприємств / О.В. Зигрій // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. Т.21. Вип.1. - 2016. – С. 105-108.
- 16.Мандзіковська Х.О. Механізм протидії загрозам фінансовій безпеці машинобудівного підприємства / Х.О. Мандзіковська// Науковий вісник НЛТУ України. Вип. 253. – 2015. – С.273-278.
- 17.Виклюк М.І. Податкова безпека: дуалістичність економічної природи трактування змісту основних характеристик / М.І. Виклюк, В.В. Гресик // Інноваційна економіка. – 2013. – No 5(43). – С. 242–246.